

Over the Last 20 Years?" URL: <https://www.imf.org/en/publications/wp/issues/2018/01/25/shadow-economies-around-the-world-what-did-we-learn-over-the-last-20-years-45583>. (Access date: 30.08.2019)

2. The Ministry of Economic Development and Trade of Ukraine. Tendencies of the shadow economy in Ukraine in 2018. URL : <http://www.me.gov.ua/Documents/List?lang=uk-UA&id=e384c5a7-6533-4ab6-b56f-50e5243eb15a&tag=TendentsiiTinovoiEkonomiki>. (Access date: 30.08.2019)

3. Busel V. T. the Great Explanatory Dictionary of modern Ukrainian language. Kyiv. Irpin : VTF "Perun". 2009. 1736 p.

4. Shemshuchenko Iu. S. The encyclopedic dictionary of law. Kyiv. Jurydychna dumka. 2007. 992 p.

5. Skakun O. F. Theory of state and law (Encyclopedic course). Kharkiv: Espada. 2009. 752 p.

6. Cherniavskiy S.S., Dovbash R.S. Countering crime in the sphere of illegal VAT refund. Kyiv. 2009. 216 p.

7. The law of Ukraine "On foreign economic activity", 16.04.1991 p. № 959. URL : zakon4.rada.gov.ua/laws/show/959-12/print1392932053382312. (Access date: 30.08.2019)

8. Tyschiuk T. Movement to Europe "in shadow". Institute for Economics and Forecasting of the National Academy of Sciences of Ukraine. URL : <https://projects.zn.ua/macrolevel/ruh-do-yevropi-v-tini-abo-yakim-ye-riven-tinovoyi-ekonomiki-uzovnishnotorgovelnih-operacijah-ukrayini-ta-yes-i-yak-zapobigti-yogo-podalshomu-zrostantnyu-.html>. (Access date: 30.08.2019).

Zaiats Kostiantyn Dmytrovych

*Kharkiv National University of Internal Affairs
(postgraduate student)*

FEATURES OF MODERN FRAUD DISGUISED BY BUSINESS ACTIVITIES

Костянтин Дмитрович Заяць

*Харківського національного університету внутрішніх справ
(аспірант)*

ОСОБЛИВОСТІ СУЧАСНИХ ШАХРАЙСТВ ЗАМАСКОВАНИХ ГОСПОДАРСЬКОЮ ДІЯЛЬНІСТЮ

Summary. The article reveals the features of fraud committed under the guise of economic legal relations. Given the modern forms and manifestations of these crimes, their essence is determined, as well as the specifics of the subject of the attack, methods of commission, typical traces, personality characteristics of fraudsters and their victims.

The characteristics of the methods of fraud carried out under the guise of business transactions are disclosed taking into account their division into the following groups: 1) frauds that have the shell of investment companies; 2) fraud disguised by insurance relations; 3) fraud disguised by credit and banking operations; 4) fraud committed under the guise of carrying out trading activities or activities to provide services; 5) fraud in the form of seizing money from the state budget as compensation for the payment of value added tax on manufactured products. Examples of schemes for the commission of such crimes, on the facts of which criminal proceedings have been instituted, are given.

Анотація. У роботі розкрито особливості шахрайств, що вчиняються під прикриттям господарських правових відносин. З урахуванням сучасних форм і проявів цих злочинів визначено їх сутність, а також специфіку предмету посягання, способи вчинення, типові сліди, характеристику особи шахраїв та їх жертв.

Характеристику способів шахрайств, що вчиняються під прикриттям господарських операцій, надано з урахуванням їх поділу на наступні групи: 1) шахрайства, що мають оболонку діяльності інвестиційних компаній; 2) шахрайства, що маскуються відносинами у сфері страхування, серед яких виокремлено обманне залучення клієнтів страховими компаніями з наступним заволодінням страховими внесками, та отримання страхових виплат клієнтами шляхом обману страхових компаній; 3) шахрайства, що маскуються кредитно-банківськими операціями; 4) шахрайства, що вчиняються під прикриттям здійснення торгівельної діяльності або діяльності з надання послуг; 5) шахрайства у формі заволодіння грошима державного бюджету в якості компенсації за сплату податку на додану вартість виробленої продукції. Наведено приклади схем вчинення таких злочинів, за фактами яких відкрито кримінальні провадження.

Keywords: *fraud, fraud in the insurance industry, fraud in the field of investment, fraud in the provision of services, fraud in the field of trading, fraud by realtors, fraud in the sale of dietary supplements.*

Ключові слова: *шахрайство, обман у сфері страхування, обман у сфері інвестиційної діяльності, обман під час надання послуг, обман у сфері торгівельної діяльності, обман ріелтерами, обман під час продажу біологічно активних добавок.*

Постановка проблеми. До шахрайств, вчинених під прикриттям господарської діяльності, відноситься заволодіння чужим майном або правом

на нього шляхом обману у сфері діяльності інвестиційних і страхових компаній, банківських установ, організацій, що займаються торгівельною

діяльністю чи надають послуги, а також дії направлені на заволодіння грошима державного бюджету під виглядом компенсації податку на додану вартість.

Специфікою цих різновидів злочинів є те, що схема реалізації злочинного задуму має чітко виражений інтелектуальний характер, обман потерпілих більш витончений, тому його ознаки вкрай складно виявити, задокументувати і довести в суді. Вчені, які досліджували злочини у сфері економіки та механізм протидії їм, однотайно відмічали їх особливу суспільну небезпеку. Не дивлячись на те, що насильство під час вчинення інтелектуальних злочинів не застосовується, їх вчинення має прямий вплив на ріст загального рівня злочинності, особливо організованих її форм. Ці прояви провокують ріст таких небезпечних кримінальних правопорушень, як викрадення людей, вбивства на замовлення, вимагання, підпали автомобілів, будинків і підприємств, рейдерські захоплення об'єктів власності та багато інших актів кримінальної поведінки, що пов'язані із перерозподілом сфер впливу злочинних груп. Саме тому проблема протидії цій категорії злочинів вимагає постійної уваги і науково-методичного оновлення положень методики їх розслідування.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемам розслідування шахрайств у різний час приділялася увага у дослідженнях багатьох відомих вчених, зокрема С.С. Чернявського, С.М.Астапкиної, А.Ф.Волобуєва, О.В.Волохової, Т.А.Пазинич, Н.В.Павлової, А.А.Сандрачука, В.В.Корнієнка, М.Ф.Галагузи, В.М.Єгошина, В.Ю.Голубовського, О.В.Журавльова, В.В. Колесникова, О.І.Лученка, О.С.Овчинського, В.І.Отряхіна, Р.С. Сатуєва, Г.М.Спіріна, К.В.Суркова, Є.П.Фірсова, С.Ю. Шарова та інших. **Невирішені раніше частини спільної проблеми.** Разом з тим потрібно зазначити, що на цей час залишається багато проблемних і малодосліджених питань у цій сфері, зокрема це стосується висвітлення особливостей механізму вчинення сучасних шахрайств, що вчинюються під оболонкою господарської діяльності.

Метою представленої роботи поставлено висвітлення характеристики елементів механізму вчинення злочинів вказаної категорії, зокрема визначення особливостей предмету посягання, способів вчинення, типових слідів, а також особливостей характеристики особи потерпілих та шахраїв.

Виклад основного матеріалу. Шахрайства, що вчиняються під оболонкою господарських правовідносин, за зовнішніми проявами співпадають зі всіма ознаками реальної економічної діяльності суб'єктів. Злочинці заснують і реєструють юридичну особу, наймають працівників, відкривають рахунки у банках, виробляють план роботи та бізнес проекти, організують рекламу і виставки продукції, проводять зустрічі та переговори, під час яких вражають своєю репутацією ділових партнерів та своїх клієнтів. Шахраї імітують діяльність, яка зовні відповідає професійним стандартам і традиціям, а також нормативним вимогам і ознакам

законної господарської діяльності. Це забезпечує довіру широкого кола клієнтів – потенційних жертв шахрайства, а також зводить нанівець можливість вчасно виявити і припинити цю злочинну діяльність органами правопорядку. Слід зауважити на тому, що навіть при виявленні ознак складу злочину у діях шахраїв даної категорії вкрай важко довести злочинний умисел у матеріалах кримінального провадження. Адже злочинці прикривають обман діяльністю господарюючого суб'єкта і намагаються перевести претензії потерпілих у площину спору, що вирішується у суді на загальних підставах. Крім того, використовуючи статус суб'єкта господарської діяльності для обманного заволодіння чужим майном через укладання договорів, шахраї намагаються перекласти відповідальність по відшкодуванню збитків потерпілим на юридичну особу (підприємство). Приймаючи до уваги той факт, що засновником виступає у таких схемах, як правило, підставна особа, а рахунки підприємства виявляються пустими, перспективи матеріальної компенсації потерпілі у кримінальних провадженнях не мають.

Щодо *особливостей предмету посягання шахрайств* даної категорії необхідно відмітити наступне. Вивчення судової практики у кримінальних провадженнях, а також власний досвід розслідування таких злочинів дає підстави стверджувати про те, що схеми обману у більшості випадках направлені на заволодіння грошима у готівковій та безготівковій формах (78 %). При цьому частіше дії шахраїв націлені на заволодіння безготівковими грошовими коштами. В першу чергу це пов'язано із активним впровадженням у більшість розрахункових операцій на ринку України електронних банківських систем.

Слід зауважити на тому, що в окремих випадках шахраї шляхом обману вилучають у потерпілих і майно, зокрема автомобілі, сільськогосподарську техніку, устаткування, товари виробництва, паливно-мастильні матеріали, сировину та інше.

Способи вчинення шахрайств, що вчинюються під прикриттям господарських операцій, доцільно розкривати з урахуванням їх поділу на сфери діяльності інвестиційних і страхових компаній, банківських установ, організацій, що займаються торгівельною діяльністю та надають різного роду послуги, а також сферу сплати податків суб'єктами господарювання.

Шахрайства, що мають оболонку діяльності інвестиційних компаній, реалізуються у наступний спосіб. Організована злочинна група реєструє юридичну особу, основою якої відповідно до статуту підприємства є інвестиційна діяльність. Через розповсюдження реклами про вигідність вкладів, успіхи на ринку, широке коло клієнтів, гарантії ведення бізнесу, а також використовуючи сільовий підхід та технології залучення клієнтів компанія залучає кошти вкладників. Певний час компанія імітує ведення господарської діяльності та дійсно виплачує значні дивіденди, чим привертає увагу більшого кола вкладників та маскує злочинні

наміри засновників. Адже саме у період максимального напливу грошей інвесторів, виплати припиняються разом із функціонуванням компанії, яка є фактично виявляється просто мильною бульбашкою на ринку [1, с. 65].

Наведена схема обману набула особливого розмаху в 90-ті роки, але вона є актуальною і зараз, оскільки є занадто зручним і спокусливим інструментом заволодіння чужими коштами у великих розмірах.

Способи вчинення шахрайств, що маскуються відносинами у сфері страхування, поділяються на дві основні групи: 1) обманне залучення клієнтів страховими компаніями з наступним заволодінням страховими внесками; 2) отримання страхових виплат клієнтами шляхом обману страхових компаній.

Щодо першої групи способів необхідно зазначити наступне. Страхування – це юридичний інститут, який створюється для покриття збитків чи потреб, що виникають при настанні певних подій (страхових випадків). Вчені, які займалися дослідженням шахрайств у даній сфері відносин, зазначають про те, що діяльність страхових фірм часто використовується для прикриття злочинного задуму заволодіння страховими вкладками через невиконання або неповного виконання взятих на себе зобов'язань [2, с. 86-87].

Сутність обману під час укладення угоди страхування полягає в тому, що представники страхової компанії повною мірою усвідомлюють, що після заволодіння страховим внеском компанія не буде виконувати свої зобов'язання у разі настання страхового випадку. Обман при цьому може виражатися у фіктивному посиленні на страхування внесків; у видачі фіктивного (недійсного) страхового полісу; у дії від імені неіснуючої (фіктивної) страхової компанії та інших обставинах.

Для реалізації схем обману страхувальників також використовується інститут страхових агентів і страхових брокерів, та необізнаність громадян і юридичних осіб у цих питаннях. Шахраї діють від імені страхових фірм, приймають страхові внески клієнтів, при цьому сподіваючись на те, що при відсутності страхового випадку претензії не надійдуть до компанії, і, навіть, у разі настання випадку матеріальної відповідальності вони не понесуть [2, с. 86-87].

Щодо способів шахрайств через отримання страхових виплат клієнтами страхових компаній необхідно зазначити про те, що більшість цих злочинів вчиняється через укладення договорів страхування транспортних засобів у разі дорожньо-транспортних пригод та страхування будинків від пожеж. Досить рідко, але мають місце на практиці випадки імітації смерті людини, життя якої було застраховане.

Значна кількість шахрайств під прикриттям договору страхування автомобілів реалізується через отримання страхової суми при фактично інсценованій дорожньо-транспортній події або імітованому угоні.

Також аферисти намагаються застрахувати вантаж у контейнерах при його перевезенні, при цьому організують під час слідування пошкодження або зрив пломби з контейнерів, імітуючи таким чином викрадення вантажу. Страхова компанія примушується виплатити страхову суму за втрату майна, якого насправді в контейнері не було. Для протидії такому шахрайству страхові компанії направляють своїх представників, які повинні контролювати правильність завантаження товару і пломбування контейнерів. Але заробітна платня у таких представників невелика, що полегшує шахраям їх підкуп. Крім того, злочинці фальсифікують документи про втрату, порчу продукції, завищують вартість вантажу та вдаються до інших видів обману [2, с. 88-89].

Аналогічним чином здійснюється обман при страхуванні будинків, цінних колекцій, картин відомих художників, предметів антикваріату та іншого майна.

У випадках використання договорів страхування життя та здоров'я людини, шахраї вдаються до фальсифікації документів про настання страхового випадку. Іноді має місце злочинної змови з працівниками медичних закладів, державних відділів реєстрації актів цивільного стану. Зафіксовані також випадки умисного спричинення тілесних ушкоджень застрахованій особі, та укладення угоди страхування після настання страхового випадку.

Уразливою для злочинних посягань є також сфера банківської діяльності. Найбільш розповсюдженими *способами шахрайств, що маскуються кредитно-банківськими операціями, є наступні*: 1) заволодіння грошима клієнтів банку шляхом зняття їх з банківських рахунків за допомогою використання підроблених або викрадених чужих документів; 2) заволодіння грошима банку, що отримуються за кредитним договором, умови якого не виконуються.

Обманне одержання кредиту з наступною розтратою за нецільовим призначенням залишається вже більше 20 років поширеним злочинним промислом в Україні. Але до цього часу має місце негативна практика реєстрації та розслідування даних фактів за статтею 222 Кримінального кодексу України, як шахрайство з фінансовими ресурсами. Ця правова помилкова практика у кваліфікації кримінальних діянь призводить до того, що злочинцям призначаються м'які покарання, а співучасникам вдається уникнути відповідальності. Багато вчених звертали увагу у своїх працях про помилковість такої позиції, оскільки диспозиція вказаної норми охоплює тільки частину суспільно небезпечних дій злочинців. Зокрема до відповідальності притягується певна особа тільки у частині подання до банку недостовірних відомостей (фіктивних документів) про платоспроможність суб'єкта кредитування [3, с. 35-37; 4, с. 32-37; 5, с. 82-85]. В той час коли, на наше переконання, увага слідства повинна бути зосереджена на встановленні умислу щодо заволодіння сумою кредиту шляхом обману

банку, тобто на доказуванні ознак складу шахрайства передбаченого статтею 190 Кримінального кодексу України.

Необхідно звернути увагу на те, що у реалізації злочинного задуму шахраїв майже у кожному випадку ключову роль грає співучасть або недбале відношення до виконання своїх обов'язків працівників банківської установи.

Так, аналіз практики господарських судів з розгляду справ про неповернення кредитів, та кредитні зобов'язання виявляє наступні сприятливі для зловживань факти:

- порушення встановленого порядку укладання кредитних договорів;
- недостатня обізнаність працівників банків у правовому регулюванні засобів забезпечення кредитів (поруки, гарантії, застави, страхування);
- не проведення банками перевірок поданої суб'єктом документації про його фінансовий стан та платоспроможність;
- не обумовленість кредиту, що надається;
- недостатній контроль цільового використання наданих у кредит коштів [6, с.212].

Вчені, які займались проблематикою протидії злочинності в секторі банківської діяльності, визначили, що найбільш розповсюдженим є наступний механізм вчинення шахрайств:

1) зловмисники утворюють фіктивне підприємство (чи їх мережу) для перерахування у подальшому на їх рахунки кредитних грошей;

2) складають фіктивні документи, що створюють уяву про адекватний фінансовий стан підприємства;

3) складають фіктивні документи про нібито укладені угоди для обґрунтування кредитного запиту;

4) складають і подають фіктивні документи або неправомірно одержані документи про гарантії повернення кредиту (останнього часу з метою забезпечення кредиту подається неповноцінне майно або майно, яке вже не належить одержувачу кредиту);

5) укладають кредитну угоду з банком та подають необхідні для цього документи (заявки; копії установчих документів; відбиток печатки та зразків підписів; довідки органів податкової адміністрації; копії контрактів тощо);

б) перераховують грошові кошти, одержані у вигляді кредиту, на рахунки комерційних структур, з керівниками яких досягнута відповідна домовленість;

7) матеріалізують грошові кошти у готівку, ВКВ чи матеріальні цінності;

8) домагаються перенесення строку повернення кредиту шляхом підроблення документів про тимчасову відсутність у них коштів (нібито через затримку їм платежів з боку партнерів), або зникають і переходять на нелегальне становище [1, с. 171-172].

Типовими й найбільш розповсюдженими способами шахрайств, що вчиняються під прикриттям здійснення торгівельної діяльності або діяльності з надання послуг, є наступні.

1. Використання інституту передоплати вартості товару або послуг при їх замовленні. Для реалізації схеми шахрайства злочинці реєструють підприємство, поширюють рекламу у різний спосіб про вигідність пропозицій, які характеризуються такими якостями, як дефіцитність запропонованих товарів та послуг, їх висока якість та ціна нижче середньої на ринку. Після прогнозованого звернення ряду клієнтів укладаються угоди на поставку товарів або надання послуг, приймаються гроші в якості завдатку, сума якого складає не менше 50% вартості. В подальшому умови угод не виконуються, а гроші розкрадаються злочинцями.

2. Заволодіння грошима громадян під прикриттям надання посередницьких послуг пошуку житла для купівлі чи оренди, оформлення документів для виїзду за кордон, працевлаштування, укладення шлюбів та інших.

В Україні зараз функціонує безліч підприємств, що пропонують різного роду посередницькі послуги, що користуються підвищеним попитом серед населення. Більшість засновників таких підприємств просто орендують офіси, наймають персонал, який тільки імітує певну діяльність на користь клієнтів. Плата за такі послуги фірми є значною, і її присвоєння є головною метою шахраїв-підприємців. Найбільш ураженими секторами виявляються зараз ринок нерухомості та ринок працевлаштування.

Багато й фіктивних фірм, що імітують надання послуг з працевлаштування громадян, особливо якщо це пов'язано із оформленням виїзду за кордон. Такі фірми приймають гроші за послуги по оформленню закордонних паспортів, дозволів на виїзд, віз, офіційних запрошень від роботодавців, анкет, тощо. Користуючись тим, що оформлення документів та пошук місця роботи клієнту може тривати певний проміжок часу, персонал максимально відтягує строк виконання зобов'язань. При цьому працівники фірми жодним чином не сприяють працевлаштуванню клієнтів. Вони тільки приймають плату на послуги, розраховуючи на те, що за цей період жертва сама знайде роботу або взагалі відмовиться від очікування позитивного результату спілкування із представниками фірми.

Реалізується й інша схема злочину у даній сфері. Так, шахраї від імені фірми оголошують про набір робочого персоналу для відомих закордонних компаній. Пропонується офіційне працевлаштування у розвинених країнах, з високою заробітною платнею моделям, танцівницям, ландшафтним дизайнерам, гувернанткам, нафтовикам, шахтарям. Після звернення маси бажачих з них збираються гроші за курси навчання, ліцензії, страхування, реєстрацію закордоном, порт фоліо і трансфер до іншої країни. Через певний час офіс фірма закривається, і зв'язок з її персоналом зникає. Часто разом із грошима жертв шахраї викрадають їх документи, з використанням яких потім оформлюють кредити.

Необхідно звернути увагу на те, що під прикриттям такої діяльності фірм часто

здійснювалась й торгівля людьми, з вивезенням їх за кордон і подальшою експлуатацією.

3. Продаж громадянам, які бажають працювати вдома, продукції, сировини або знарядь для виготовлення продукції по явно завищеним цінам. У такий спосіб шахраї збувають дешеву продукцію, що не користується попитом на ринку.

Вивчення судової практики у справах про шахрайства, а також власний досвід розслідування даних злочинів свідчать про збут потерпілим у вказаний спосіб за цінами, що у декілька разів перевищують ринкову, міцелію грибів (грибниць), саджанців різних рослин під видом рідкісних, шиншил, кролів, свічний віск, мила, фарби, гіпсу, інформаційних баз даних клієнтів, телефонних довідників, прасок та багато іншого.

У всіх випадках придбання такої продукції для роботи на дому чи власного бізнесу повернути її неможливо, сплачені гроші втрачаються.

Аналогічну схему використовують зараз компанії, які пропонують своїм працівникам або агентам періодично купувати товар, ціна на який завищена, для подальшої реалізації. За такою схемою зараз намагаються діяти фірми, що торгують біологічно-активними добавками, засобами народного лікування, несертифікованою косметикою, побутовими приладами із сумнівною якістю тощо.

4. Заволодіння грошима громадян під виглядом надання послуг з кодування від алкогольної та наркотичної залежності, ігроманії, табакокуріння.

Окремим способом шахрайства, що має оболонку здійснення господарської діяльності, є заволодіння грошима, що виплачуються із бюджету в якості компенсації за сплату податку на додану вартість виробленої продукції.

Сектор контролю за сплатою податків суб'єктами господарювання завжди вимагав особливої уваги з боку органів правопорядку та криміналістичного забезпечення протидії злочинам у цій сфері. Серед таких злочинів особливе місце займає заволодіння бюджетними грошима шляхом обману.

Відповідно діючого законодавства України окремі категорії суб'єктів оподаткування звільняються від сплати так званого податку на додану вартість (далі – ПДВ). Цей вид пільги запроваджено в якості механізму, що повинен стимулювати вітчизняних виробників продукції, які займаються експортом. Цими преференціями активно користуються нечесні ділки та аферисти, завдаючи державі неабияких збитків.

Не дивлячись на кардинальні зміни у законодавстві щодо порядку відшкодування ПДВ, зокрема введенням автоматизованої системи адміністрування заяв суб'єктів оподаткування, які претендують на таку податкову пільгу, та автоматичної перевірки багатьох аспектів господарських операцій на ринку, злочинці не залишають спроб обманути державні органи контролю.

Так, з 2010 році впроваджено положення нового Податкового кодексу України [7] та

Порядок реєстрації і перевірки заяв платників податків постановою Кабінету Міністрів України № 26 від 25.01.2017 «Про затвердження Порядку ведення Реєстру заяв на повернення суми бюджетного відшкодування податку на додану вартість» [8]. Нововведення значно ускладнили реалізацію злочинного задуму щодо заволодіння бюджетними коштами через механізм компенсації НДС на підставі документів про угоди, які фактично були «каруселлю» псевдо експортних операцій, але факти такі все ж таки фіксуються.

За даними заступника Голови Державної фіскальної служби України у 2018 році Сергія Белана, на даний час впроваджені унікальні заходи протидії шахрайствам у даному секторі. Цей комплекс заходів поєднує електронний контроль кожної операції платника податків з одночасною перевіркою її ризиків порушення податкового законодавства. При цьому блокується виплата компенсації НДС і здійснюється детальна перевірка діяльності суб'єкта господарювання, якщо виявляються наступні факти:

- реєстрація проведена за недійсними або підробленими документами;
- реєстрація проведена фізичною особою з наступною передачею (перереєстрацією) права власності на недієздатну або неіснуючу особу;
- реєстрація фізичною особою, яка не мала намірів займатись фінансовою і економічною діяльністю;
- реєстрація і проведення фінансово-господарської діяльності без згоди засновників підприємства;
- наявний вирок суду у відношенні посадової особи - платника податків за вчинення злочину, пов'язаного із фіктивним підприємництвом [9].

Крім того, регіональні підрозділи Державної фіскальної служби України визначають ризики операцій щодо суб'єктів платників податків, строк існування яких є незначним (квартал); які не мають відкритих рахунків у банках; офіційний представник платника податку або засновник є посадовою особою або засновником підприємства, що було ліквідовано за процедурою банкрутства; платник податку не подає до податкової інспекції фінансовий звіт за обліковий період.

Впровадження зазначених заходів надало можливість знизити до мінімуму випадки злочинних посягань у даному секторі та швидко їх виявляти.

За словами Сергія Белана за останній період було виявлено декілька випадків вчинення шахрайських обмудок, під час проведення яких предметами експорту використовувався товар, вартість якого була завищена у сотні разів за допомогою фіктивних поставщиків. Останні відразу офіційно банкрутіли або зникли через перереєстрацію на третіх осіб (померлих, недієздатних, іноземців, неіснуючих)[9].

Аналіз судової практики свідчить про те, що шахраї активно використовували операції по експорту псевдо технічних приладів з такими назвами, як «електронні мембрани»,

«п'єзоелементи», «нанотрубки», «оптичні лінзи» та інші.

Так, у Харкові було розкрито схему злочинної оборудки, де замовниками виступали бюджетні організації підприємств різних регіонів. Сутність обману полягала у наступному. На протязі декількох років за договорами поставки було вивезено за кордон майже 100 тисяч «датчиків тиску п'єзо електронних», що були нібито виготовлені на підприємствах Харківської області. Загальна декларована вартість датчиків склала 306 млн. гривень, тобто вартість одного датчика була близько 450 доларів США, при їх реальній ринковій вартості у 2 долари США. Відповідно калькуляції виробника 94% собівартості датчика складала звичайна автозапчастина, яку можна було придбати вільно на авто ринку. Для уникнення можливих перевірок товар переправлявся авіаційним транспортом або автомобілем через найближчі пункти митниці. Слідував він нібито до фірм у Польщі та Великобританії. Фактично товар поміщався до логістичних складів у Польщі, а потім повертався в Україну вже за зміненими інвойсами, відповідно яких вартість датчиків складала 2,5 доларів США за одиницю. Внаслідок декількох таких оборудок державі нанесено збиток у розмірі 50 млн. гривень [9].

Також було вкрито діяльність злочинної групи, що намагалась імітувати аналогічну товарно-експортну операцію з поставкою партії так званих «нанотрубок» до Гонконгу, вартість яких складала відповідно супровідних документів 450 євро за 1 кг продукції. Під час затримання партії виявилось, що замість заявленої хімічної продукції у контейнерах була звичайна сажа, а її власником за документами було керівництво торгівельної мережі продуктів харчування.

Працівникам оперативних підрозділів під час спілкування з науковими організаціями, які проводили дослідження у цій сфері, вдалось встановити, що заявленої партії нанотрубок вистачило б для потреб усіх країн Південної Азії до 2040 року [9].

Слід звернути увагу на те, що з шахрайством даного різновиду поєднується завжди ціла низка злочинів, пов'язаних із корупцією.

Сліди шахрайства. Специфікою шахрайств, вчинених під прикриттям господарських відносин, є використання різноманітних підроблених та фіктивних документів, особливість і місцезнаходження яких залежить від сфери діяльності суб'єкта господарювання. Джерелами інформації є засновницькі, бухгалтерські, банківські документи тої чи іншої юридичної особи.

Джерелами доказів шахрайств даної категорії можуть бути й інші документи. Наприклад, під час оборудок, пов'язаних з незаконною компенсацією із бюджету ПДВ, залишаються сліди у різноманітних документах, які складаються при здійсненні експортної господарської операції та наступному зверненні суб'єкта господарювання. Крім того, що документи знаходяться у останнього, вони залишаються й в органах фіскальної й митної

служби, в органах Держказначейства і у відділеннях торгово-промислової палати та інших підрозділах фінансового контролю і моніторингу. Зокрема, у підрозділах фіскальної служби підлягає вилученню пакет фіктивних документів: вантажно-митні декларації, податкові декларації, декларації з ПДВ та інші; на пункті митниці вилучати необхідно вантажно-митні декларації, що підтверджують перетин товарів за кордон, інвойси про параметри вантажу та детальну характеристику перевезених товарно-матеріальних цінностей, сертифікати походження вантажу та інші супровідні документи. В органах державного казначейства знаходяться такі важливі джерела доказової інформації як висновок щодо підтвердження сум відшкодування ПДВ конкретному суб'єкту господарювання – платнику податків; платіжні доручення про перерахування коштів з державного бюджету на його рахунки в якості відшкодування ПДВ. У відділенні торгово-промислової палати знаходяться заяви підприємств – експортерів на отримання сертифікатів якості на товари, призначені до експорту, а також матеріали перевірок, які повинна здійснити палата, сертифікати якості [2, с. 102].

Особливості характеристики особи злочинців. Шахрай, які користуються механізмом ринкових відносин, а також оболонкою кредитно-банківських, інвестиційних та інших господарсько-фінансових операцій, які вміють прикривати злочин порушеннями умов укладеної угоди та відповідно переводити претензії потерпілих на рівень спорів у судах, необхідно назвати «елітою» серед представників кримінального світу. Злочинці даної категорії – це інтелектуально обдаровані особи, які бачать метою свого життя виявляти слабкості державної системи й законодавства, та користуватися ними для власного збагачення. Ці особи налаштовані на образ існування паразиту, який витрачає мінімум власної енергії за рахунок виснаження іншого організму. Для забезпечення такого образу життя шахраї готові йти на ризик, але при цьому приймають всі заходи за для забезпечення своєї безпеки.

Характеристика особи потерпілого. Потерпілими від шахрайств даної категорії можуть виступати фізичні особи – підприємці, споживачі продукції та послуг; юридичні особи, які здійснюють господарську діяльність; державні та комунальні підприємства; органи місцевого самоврядування та органи державної влади.

Висновки і пропозиції. Підводячи підсумок, хотілось би зазначити про те, що одним з актуальних питань сьогодення є потреба ретельного дослідження і науково-методичного висвітлення особливостей сучасних видів шахрайств. Адже формування доказової бази у таких кримінальних провадженнях вимагає надзвичайного рівня професіоналізму слідчого. Представлена робота є одним з кроків у висвітленні характеристики найбільш складного різновиду цього злочину – шахрайств, що вчиняються під оболонкою господарської діяльності, і може бути основою розбудови методики їх розслідування.

Список літератури.

1. Протидія економічній злочинності / П.І. Орлов, А.Ф. Волобуєв, І.М. Осика, Р.Л. Степанюк, І.М. Зарецька, Едвард Картер, Річард Ворнер. – Харків: Нац. ун-т внутр. справ, 2004. – 320 с.
2. Пазинич Т. А. Криміналістична характеристика та основні положення розслідування шахрайств : дис... канд. наук: 12.00.09 / Національний університет внутрішніх справ України. Харків, 2007. 189 с.
3. Василичук В.І. Теоретико-прикладні аспекти розслідування шахрайства з фінансовими ресурсами // Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ України – К., – 2000. - №1. – С. 34-56.
4. Мойсик В.Р., Андрушко П.П. Шахрайство з фінансовими ресурсами // Вісник Верховного суду України. – 2000. - №2. - с. 32-37.
5. Волобуєв А. Криміналістична характеристика злочинів у сфері кредитних відносин // Підприємництво, господарство і право. – 2001. - № 7. - С. 82-85.

6. Притика Д.М. Деякі проблеми застосування арбітражними судами кредитного законодавства. Злочини у фінансово-кредитній сфері // Вісник Вищого арбітражного суду України. – 2000. - №3. – С. 212.

7. Податковий кодекс України // Офіційний вісник України від 10.12.2010 — 2010 р., № 92, том 1, стор. 9, стаття 3248, код акта 53775/2010.

8. Про затвердження Порядку ведення Реєстру заяв на повернення суми бюджетного відшкодування податку на додану вартість: Постанова Кабінету Міністрів України № 26 від 25.01.2017 // Офіційний вісник України від 10.02.2017 — 2017 р., № 12, стор. 17, стаття 337, код акта 84796/2017.

9. Бодня Т. Зламати карусель. Чому ПДВ став улюбленим податком у злочинців : з матеріалів інтерв'ю С.Белана від 4.10.2018, Цензор.НЕТ, URL: https://censor.net.ua/ua/resonance/3089342/zlamaty_karusel_chomu_pdv_stav_ulyublenym_podatkom_u_zlochynsiv

Мухитдинова Фирюза Абдурашидовна

доктор юридических наук, профессор

Ташкентского государственного юридического университета

Баймуродов Ботир Панжи угли

Преподаватель

Ташкентского государственного юридического университета

Хусанбаев Олим Отамуратович

кандидат юридических наук, доцент

Ташкентского государственного юридического университета

ПЕДАГОГИЧЕСКИЕ, НРАВСТВЕННО-ВОСПИТАТЕЛЬНЫЕ ИДЕИ И ДЕЯТЕЛЬНОСТЬ МИРЗО УЛУГБЕКА

Mukhitdinova Firuza Abdurashidovna

Doctor of Law, Professor of Tashkent State Law University

PEDAGOGICAL, MORAL-EDUCATIONAL IDEAS AND ACTIVITIES OF MIRZO ULUGBEK

Аннотация. В статье рассмотрены политико-правовые учения великих деятелей Мавереннахра а также взгляды и практика Мирзо Улугбека о государстве, законе, справедливости, политике. Также изучены идеи Улугбека о нравственном воспитании молодежи. Проанализированы место и практическое значение политико-правовых учений и практики Улугбека в развитии государственности и системы правовых основ независимого Узбекистана.

Resume. The article discusses the political and legal teachings of the great figures of Maverennahr as well as the views and practices of Mirzo Ulugbek on the state, law, justice, and politics. The ideas of Ulugbek on the moral education of youth are also studied. The place and practical significance of the political and legal teachings and practices of Ulugbek in the development of statehood and the system of legal foundations of independent Uzbekistan are analyzed.

Ключевые слова: государство, закон, справедливость, управление, воспитание, народ

Keywords: state, law, justice, management, education, people

На международном уровне признано, что Узбекистан был одной из колыбелей цивилизации не только на Востоке, но и во всем мире. Выросшие на этой земле великие мыслители Аль-Хорезми, Абу Райхан Беруни, Ибн Сино, Ахмад Фаргони, Махмуд Замахшари, Мирзо Улугбек своими научными открытиями внесли неоценимый вклад в развитие общечеловеческой цивилизации. Образцовая жизнь наших предков, многогранная

деятельность, изыскания на пути развития науки и сегодня удивляют мировое сообщество.

Великий ученый и государственный деятель Мирзо Улугбек как покровитель науки во времена своего правления призывал ученых разных стран в Самарканд, проводил важные исследования по астрономии, математике. В этом древнем городе было создано одно из первых учреждений высшего образования – мадрасаи олия. Ведущие ученые того